

Nadir sənədlər xəzinəsi

Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivinin 50 illik yubileyi

Bir dövlətin təməlini, onun milli-mənəvi dəyərlərini, iqtisadi, sosial-mədəni, elmi inkişafını öyrənmək üçün müraciət olunduğu məkan arxivdir. Azərbaycanda arxiv quruculuğu yüzillik tarixə malikdir. Arxivlərimizdə milli dövlət quruculuğu, iqtisadiyyatın, elmin, mədəniyyətin, sosial həyatın ən müxtəlif sahələrini özündə əks etdirən yüz minlərlə sənəd böyük qayğı ilə qorunur. Belə arxivlərimizdən biri də Azərbaycanda təşəkkül tapmış elm və texnikanın zəngin tarixinə aid nadir və qiymətli sənədlərin toplanmasında, mühafizəsində və dövlətin mənafeyi naminə istifadə olunmasında müstəsna rola malik Azərbaycan Respublikası Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxividir. Respublika Elm-Texnika və Tibb Sənədləri Arxivi 24 iyul 1969-cu ildə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Sovetinin 338 nömrəli qərarı ilə yaradılmışdır.

Bu, həm də ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə gəldiyi ilk günlərə təsadüf olunur. Bütün varlığı ilə xalqın tarixinə bağlı olan ulu öndər hər zaman mədəni-tarixi irsimizin ayrılmaz hissəsi olan sənədlərin qorunduğu arxivlərə diqqətlə yanaşmış, arxivi tariximizi əks etdirən yeganə mənbə, tariximizi təhrif edənlərə qarşısını almaq üçün çox mühüm amil hesab etmişdir. Respublikamızda arxiv işinin inkişafı, onun qanunvericilik bazasının, maddi-texniki təchizatının yaxşılaşdırılması istiqamətində görülən mühüm işlər məhz ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Həmin dövrdə Nazirlər Sovetinin Dövlət Elm-Texnika və Tibbi Sənədləri Arxivinin yaradılması barədə qərarının verilməsində məqsəd respublikamızın elm-texnika və tibbi sahələrinin inkişafını və tərəqqisini özündə əks etdirən sənədlərin toplanması, mühafizəsi və hərtərəfli istifadəsinin təmin olunması idi. Sonrakı illərdə arxivin adı dəyişdirilərək Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivi adlandırılarsa da, onun əsas funksiyası dəyişməz olaraq qalmışdır. Maraqlısı odur ki, elm-texnika sənədlərinin vahid bir məkanda toplanması, müəyyən olunmuş qaydada işlənilməsi və istifadəsi kimi çox mühüm vəzifələri həyata keçirmək məqsədilə yaradılan Elm və Texnika Sənədləri Arxivi keçmiş SSRİ məkanında Rusiya və Belarudan sonra üçüncü belə bir dövlət təşkilatı olmuşdur. Məhz 1969-cu ildə SSRİ kimi nəhəng bir ölkədə Azərbaycanda belə bir arxivin yaradılmasına icazə verilməsi, ölkədə bunu zəruri edən sosial-iqtisadi amillərin mövcudluğu ilə izah oluna bilər. Azərbaycan zəngin neft ölkəsi olmaqla bərabər, həm də neft hasilatı, emalı,

“XXI əsrdə yalnız yüksək elmi potensiala və elm tutumlu texnologiyalara malik ölkələr və xalqlar üçün xoşbəxt və fəravan həyat tərzini təmin olunacaq”.

Heydər ƏLİYEV.

neft maşınqayırması, geologiya sahələrində xarici ölkələrin elmi təşkilatları ilə əməkdaşlıq edən çoxsaylı elmi-tədqiqat müəssisələrinin mövcud olduğu respublika idi. XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq Azərbaycanın neft sənayesində, tikinti, memarlıq, energetika, nəqliyyat, suvarma texnologiyası, tibb sahələrində aparılan işlər, bu sahədə çalışan dünya şöhrətli alimlərimizin, mühəndislərimizin fəaliyyətində yaranmış qiymətli və nadir sənədlərin vahid bir məkanda cəmləşdirilməsini zəruri edirdi.

Göründüyü kimi, Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivinin qarşısında həlli tələb olunan mühüm vəzifələr qoyulmuşdu. Arxivin yarandığı ilk illərdə ölkəmizdə elmi texnika sənədlərinin elmi cəhətdən arxiv qaydalarına uyğun işlənilərək sistemləşdirilməsi, xüsusilə də layihə sənədlərinin arxivləşdirilməsi sahəsində peşə biliklərinə malik mütəxəssislər çatışmırdı. Lakin arxivə uzun müddət rəhbərlik etmiş, keçmiş SSRİ miqyasında peşəkar arxivçi kimi tanınan, Əməkdar mədəniyyət işçisi Şahsuvar Həşimovun başçılığı ilə fəaliyyətə başlayan kollektiv, qısa müddətdə böyük işlərin öhdəsindən gələ bildi və bu gün həmin fədakar kollektivin əməyi nəticəsində ölkəmizdə elm-texnika sahəsində yaranan çox qiymətli və nadir sənədlərin toplandığı böyük bir xəzinə yaranmışdır. Dövlət Elm-Texnika Sənədləri Arxivinin yaranmasından ötən əlli ildə arxivin fədakar kollektivi XIX-XX əsrlərdə Azərbaycanda neft hasilatı, neft maşınqayırması, neft-kimya sənayesi üzrə avadanlıqların, texniki qurğuların istehsalatda tətbiqi, onların səmərəliliyi, həmin tarixi dövrdə ölkəmizdə vüsət alan tikinti, memarlıq, şəhərsalma, digər bərpauruculuq işləri, energetika, suvarma təsərrüfatı, ərzaq sənayesində aparılmış maraqlı elmi-tarixi və təcrübə işlərinin özündə əks etdirən 165 fond, 205981 saxlama vahidi həcminde idarəçilik və layihə sənədini toplayaraq Azərbaycanın fundamental elmlərinin inkişafına töhfə ola biləcək sənəd bazası yaratmışdır.

Arxivin qiymətli fondları arasında Azərbaycana dünya şöhrəti gətirmiş 80-dən yuxarı alimin, mühəndisin şəxsi mənşəli sənədlərdən təşkil olunmuş fondları da vardır. Elm və texnika tariximizin olduqca maraqlı məqamlarını əks etdirən bu sənədlər 1890-2010-cu illəri əhatə edir və ölkəmizin elmi-tədqiqat institutlarında, ali təhsil müəssisələrinin laboratoriyalarında, konstruktor bürolarında, istehsalat müəssisələrində aparılmış

nəhəng tədqiqat və təcrübə-sınaq işlərindən xəbər verir. Arxivdə böyük qayğı ilə qorunan müxtəlif elmi-tədqiqat müəssisələrin elmi hesabatları, çoxsaylı xarici mütəxəssislərin rəyləri, texnoloji sxemlər, dünya standartlarına cavab verən sürtkü yağlarının alınması, benzinin keyfiyyətini yüksəltməyə imkan verən kəşflər barədə materiallar bu sahədə çalışan tədqiqatçılar üçün sanballı tədqiqat materialları ola bilər.

Çalışdıqları sahədə tamamilə yeni elmi istiqamətlərin müəllifləri olmuş görkəmli alim və mühəndislərdən, neft kimya və neft geologiyası sahəsində Yusif Məmmədəliyevin, Əşrəf Əlizadənin, İsrail Quliyevin, Məmmədpaşa Quluzadənin, Əyyub Tağızadənin şəxsi fondlarındakı sənədlər, tibb elmləri sahəsində Əziz Əliyevin, Məhbubə Mahmudbəyovanın, Umniyə Musabəyovanın, Talışinski və İmaməliyev ailəsinin, Məmməd Əmin Əfəndiyevin, Zəhra Quliyevanın və onlarca dünya şöhrətli alimimizin qiymətli şəxsi fondları Azərbaycan tarixinin müxtəlif mərhələlərində həyata keçirilmiş elmi ideyaların yeni tələblər baxımından öyrənilməsi üçün əvəzsiz mənbə hesab olunur.

Mütərəqqi dünya təcrübəsi göstərir ki, elmi-texniki tərəqqinin intensiv inkişaf etdiyi, yeni texnoloji inqilabların baş verdiyi dövrdə elmi-texniki və texnoloji nailiyyətlərin iqtisadiyyata tətbiqi ölkənin dayanıqlı inkişafını təmin edən əsas faktordur. Ölkəmizdə elmi müxtəlif sahələri üzrə tədqiqatların məşğul olan onlarca elmi-tədqiqat institutları, elm-istehsalat birlikləri və digər qurumları mövcuddur ki, onların apardıqları tədqiqatların nəticələri iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində tətbiq edilməklə yanaşı, həm də bu nəticələri özündə əks etdirən sənədlərin dövlət arxivlərində sistemli şəkildə qorunması vacibdir.

Dövlət Elm və Texnika Sənədləri Arxivi bu gün də öz tarixi ənənələrinə sadıq qalaraq Azərbaycanın elm və texnika tarixinin öyrənilməsi üçün əhəmiyyətli olan sənəd materiallarının dövlət mühafizəsinə qəbulunu həyata keçirir, onu elmi-texniki cəhətdən işləyərək məlumat-axtarış sistemini yaradır, dövlətin və xalqın mənafeyi naminə istifadəyə təqdim edir.

Kollektivə bu çətin, lakin şərəfli olan işlərində uğurlar arzulayır, həmkarlarımızı 50 illik yubiley münasibəti ilə Milli Arxiv İdarəsinin rəhbərliyi və kollektivi adından təbrik edirik.

Həsən HƏSƏNOV,
Milli Arxiv İdarəsinin rəis müavini.